

ทฤษฎีแลกเปลี่ยน กับการเจรจาต่อรองทางการเมือง

ผศ.ชมพู่ โกศิรัมย์
มหาวิทยาลัยศรีปทุม

เมื่อहनวันเลือกตั้งในปลายปีนี้ได้ส่งสัญญาณมาจากฝ่ายรัฐบาล ได้ทำให้มีความชัดเจนทางการเมืองในหลายอย่างให้เห็น ทั้งการจับกลุ่มแบ่งขั้ว ทั้งการเจรจาต่อรองระหว่างกลุ่มต่างๆเพื่อปักธงล่วงหน้าว่า จะเป็นแกนนำในการจัดตั้งรัฐบาล เมื่อมีโจทย์ว่าจะไปฝ่ายจัดตั้งรัฐบาล จึงมีขั้นตอนต่างๆเพื่อเดินสู่เป้าหมายหลายขั้นตอนด้วยกัน กล่าวคือ 1. การรวมกลุ่มต่างๆมาสังกัดในพรรคตน 2. การเจรจาเป็นพันธมิตรก่อนและหลังการเลือกตั้ง 3. การเลือกสรรผู้นำพรรคผู้นำ ทั้งหมดหากนำหลักการระหว่างประเทศมาเป็นกรอบความคิดจะเห็นว่า ประเทศต่างๆ (พรรค กลุ่มการเมือง) ต่างมีศักยภาพที่ต่างกัน ปัจจัยการผลิตเพื่อความอยู่รอดในยุคการค้าเสรีที่มีการแข่งขันกันสูงจึงนำไปสู่การเจรจาต่อรองเพื่อสร้างฐานอำนาจ เพื่อถ่วงดุลกลุ่มอื่นๆ และเพื่อแลกเปลี่ยนผลประโยชน์ระหว่างกัน โดยที่ขั้นตอนที่ 1 และ 2 เป็นการเดินในบทเดิมซ้ำแนวทางเก่าเพื่อเติมเต็มด้วยปริมาณผลในระดับที่มีเกรดสูงและคาดว่าอยู่ในความนิยมของประชาชนมาสังกัดพรรค เป็นที่น่าสังเกตว่าการเคลื่อนไหวทางการเมืองของพรรคและกลุ่มต่างๆตามขั้นตอนที่ 1 และ 2 ตามที่เป็นข่าวอยู่นั้น ยังไม่มีกลุ่มใดพรรคใดเสนอนโยบายพรรคหรือพูดให้ชัดจะหาหน้าได้อย่างไรมาดับไฟ อันเป็นเนื้อแท้ของนิยามการทำกิจกรรมทางการเมือง ซึ่งจะต้องเป็นทั้งระดับการทำการบ้านและการเมืองด้วย มีการแยกแยะข้อดีข้อเสียของนโยบายที่เป็นรูปธรรมด้วยการเสนอมุมมองประเด็นใหม่ๆ ให้สอดคล้องกับสภาพสังคมที่มีการพลวัตตามกระแสโลก หรือจะต่อยอดนโยบายเดิมที่เห็นว่าเป็นประโยชน์ต่อประชาชน เป็นการทำการเมืองทางการเมืองด้วยการตั้งโจทย์ว่าจะ ไรคือตัวปัญหาของประเทศชาติ (ทุกข์) โดยเริ่มต้นตั้งโจทย์ที่ความทุกข์ยากของประเทศชาติ แทนโจทย์การจัดตั้งรัฐบาล เมื่อชุนานนโยบายพรรคที่จะมาแก้ปัญหาของชาติรับใช้ประชาชน เมื่อประชาชนเลือกยอมเป็นพรรคว่าเป็นฝ่ายจัดตั้งรัฐบาล ประเด็นอยู่ที่อันไหนควรมาก่อน ตัวทุกข์ของชาติต้องมาก่อน แล้วหลังจากนั้นมาวิจยวิเคราะห์ปัญหาด้วยกระบวนการทางปัญญาเท่าที่พรรคมีอยู่ เพื่อสืบสาวหาต้นเหตุแห่งปัญหาของบ้านเมือง (สมุทัย) เมื่อเริ่มต้นด้วยกระบวนการแห่งปัญญาที่ถูกต้อง รู้แจ้งเห็นจริง (สัมมาทิฐิ) ถึงความทุกข์ยากของชาวบ้านและชาวเมืองกล่าวคือความทุกข์ยากของชาวชนบทและความล้มเหลวของคนจนเมือง แล้วนำไปสู่กระบวนการจัดทำเป็นนโยบายพรรค หลังจากนั้นก็ใช้นโยบายนั้นนำเสนอเป็นทางเลือกให้ประชาชนมีทางเลือก เป็นการทำการเมืองทางการเมืองด้วยมรรควิธีที่มีความเป็นกลางระหว่างความขึงตึงทางความคิดสุดโต่งอันนำไปสู่การแบ่งขั้วสุดขั้ว แล้วนำมาสู่การเผชิญหน้ากันทางการเมือง ที่ประเทศไทยเราประสบพบมาแล้วนานนับแรมปี กับความห่อหวนไขว่คว้าที่แน่ชัดภายใต้กรอบความคิด “ การเมืองคือการเอาสิทธิตนเพื่อประเทศชาติ” เมื่อเริ่มต้นลงมือตามกระบวนการดังกล่าว การเมืองยอมเป็นปัจจัยด้านหลักในฐานะแก้ปัญหาของชาติ (นิโรธ) ตามที่กล่าวมาแล้วว่าการเคลื่อนไหวทางการเมืองที่ผ่านมายังไม่เห็นกลุ่มพรรคการเมืองใดเริ่มต้นที่นโยบายในฐานะเป็นทางเลือก เมื่อประชาชนตัดสินใจเลือกพรรคนี้ จะได้สิ่งนี้ตามแนวคิดแลกเปลี่ยน (Exchange Theory) อันเป็นกระบวนการสุดท้ายของกิจกรรมทางการเมืองที่ยกระดับการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชน โดยเบนประเด็นจากการยึดติดที่ตัวบุคคลตามขั้นตอนที่ 3 คู่ผลประโยชน์ของประเทศชาติ (สิ่งแลกเปลี่ยน) ในรูปของนโยบายพรรคมิใช่ให้ประชาชนกักขังทางความคิดตัวเองยึดติดในตัวบุคคล ในฐานะมีความสำคัญเสีย

ทั้งหมดแต่เป็นบางส่วน ความเป็นเช่นนี้ได้สะท้อนถึงอำนาจนิยมเชิงปัจเจกสูง แต่มีระดับความเคารพในกติกาหรือตัวระบบ (ตัวธรรม) ต่ำซึ่งขาดจุดสมดุล ปมประเด็นตรงนี้เมื่อพัฒนามาถึงจุดๆหนึ่งย่อมแปราะบาง เพราะธรรมชาติของมนุษย์ย่อมขึ้นลงตามปัจจัยแรงหนุนจากภายในที่เหนือกว่าทั้งอำนาจ เงินตรา แต่ว่า คณะบุคคล(พรรคหรือเรียกอีกอย่างว่าตัวธรรม)และนโยบายพรรคมีความมั่นคงกว่า หากไม่นำเสนอกิจกรรมทางการเมืองที่ตรงจุดนี้ จุดที่มีวิธีการชัดเจนในรูปแบบนโยบาย (Mean) ที่สัมผัสได้ เมื่อวิธีการไม่ชัดเจนเป้าหมาย (End) ย่อมเบี่ยงเบนตามไปด้วย

อนึ่งนั้นหากใช้กรอบตามหลักรัฐศาสตร์มาประกอบการนำเสนอตามที่กล่าวมาข้างต้นจะพบว่า การเมืองเป็นการใช้อำนาจหน้าที่ในการจัดสรรแจกแจงสิ่งที่มีคุณค่าต่างๆ ให้กับสังคมอย่างชอบธรรม ซึ่งจะนำไปใช้ได้ต่อเมื่อสังคมหรือกลุ่มบุคคล ได้รับผลกระทบร่วมกันทั้งทางตรงทางอ้อม และคนในสังคมมีความเห็นพ้องต้องกันในการยอมรับกติกาการใช้อำนาจที่ตกลงร่วมกัน ส่วนสังคมที่ยังไม่มีความเห็นพ้องต้องกันเกี่ยวกับกติกาการกำหนดสิ่งที่มีคุณค่า การเมืองยังเป็นเรื่องของการแข่งขันกันเพื่อกำหนดหลักเกณฑ์ในการแบ่งปันคุณค่าที่ให้ประโยชน์แก่ฝ่ายตนมากที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้ โดยนัยนี้การเมืองจึงมีสองระดับ ระดับแรก การเมืองอยู่ภายใต้การแข่งขัน และระดับที่สอง การเมืองอยู่ที่ความขัดแย้งระหว่างฝ่ายต่างๆ ดังนั้นเพื่อให้ได้มาซึ่งอำนาจทางการเมืองที่ทุกฝ่ายยอมรับได้เป็นการยอมรับในจุดเน้นว่า รัฐเป็นการรวมของกลุ่มหลากหลายในสังคม รัฐมิได้เป็นผู้กระทำทางการเมือง (actors) ที่จะชี้นำการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและเศรษฐกิจเป็นด้านหลัก แต่รัฐเป็นเพียงรัฐบาลที่ทำหน้าที่เพียงเอื้ออำนวยความสะดวกในการแข่งขันระหว่างพรรคต่างๆ (ชยอนันต์ สมุทวนิช) ตลอดจนเป็นเพียงจุดบรรจบของการเจรจาต่อรองเพื่อหวังในสิ่งแลกเปลี่ยนระหว่างกลุ่มต่างๆเป็นความไม่สัมพันธ์กันระหว่างวิธีการนานโยบายเสนอให้เป็นรูปธรรม(mean) กับเป้าหมายคือความทุกข์ยากของชาติ (end)

เพื่อยืนยันคำกล่าวข้างต้นจึงขอนำทฤษฎีแลกเปลี่ยนมาประคำอธิบายดังนี้ เนื่องจากมนุษย์มีความต้องการอย่างไร้ขีดจำกัด แต่มนุษย์ไม่สามารถแสวงหาเพื่อตอบสนองความต้องการได้หมดในเวลาเดียวกัน เพราะมนุษย์มีขีดความสามารถจำกัด Homans เสนอว่า ในสถานการณ์ใดที่บุคคลเลือกแสดงพฤติกรรมที่ให้ผลตอบแทนมากที่สุดและให้ผลร้ายน้อยที่สุดบุคคลก็จะเลือกแสดงพฤติกรรมซ้ำในอดีตในสถานการณ์ที่คล้ายกับอดีต ที่ให้ผลตอบแทนงดงาม เพราะสิ่งเร้าที่ให้ผลตอบแทนงดงามในอดีตจะก่อให้เกิดพฤติกรรมซ้ำต่อไปเรื่อยๆ ถ้าหากยังได้ผลตอบแทนอยู่ในทางกลับกันบุคคลไม่พึงพอใจถ้าหากพฤติกรรมที่ได้รับผลตอบแทนในอดีตแต่กลับไม่ได้รับผลในปัจจุบัน และบุคคลมีแนวโน้มที่จะเลือกแสดงพฤติกรรมอื่นเพื่อแสวงหาสิ่งแลกเปลี่ยนต่อไป จากแนวคิดนี้สะท้อนถึงฝ่ายเสนอความต้องการได้เลือกทำประโยชน์ช่วยเหลือเกื้อกูลมากน้อยแค่ไหนหรือแบบผักชีโรยหน้า ได้เกิดขึ้นตรงตามความต้องการหรือตรงสถานการณ์ของผู้รับสนอง (ผู้บริโภคร) หรือไม่ ถ้าฝ่ายเสนอกับฝ่ายสนองได้มาพบกันต้องตามความต้องการและความเดือดร้อนอย่างแท้จริงและมีความจำเป็นจริงๆ ปฏิสัมพันธ์ระหว่างกันยังดำเนินต่อไป ในทางกลับกันถ้าฝ่ายสนองตอบเห็นว่าพฤติกรรมของผู้เสนอไม่เหมาะสมเพื่อไม่ให้พฤติกรรมนั้นขยายวงกว้างต่อไป จึงเลือกปฏิเสธพฤติกรรมนั้นๆเท่ากับจำกัดพฤติกรรมบางอย่าง เพราะฉะนั้นจะเห็นได้ว่าความต้องการ และผลประโยชน์ จึงเป็นตัวกำหนดพฤติกรรมของการอยู่ร่วมกันตลอดจนการทำกิจกรรมทางการเมืองซึ่งต้องรวมกันระหว่างนักการเมืองกับประชาชน เมื่อใดก็ตามความต้องการอันเป็นความจำเป็นอย่างแท้จริง เน้นที่ความจำเป็นเท่านั้นมาก่อนเป็นปัจจัยด้านหลักได้รับการตอบสนองมากน้อยเพียงใด หากได้รับการตอบสนองสูงหรือสิ่งนั้นมีคุณค่าจำเป็นต่อชีวิตเขาสูง (Reward) การมีส่วนร่วม(Cooperation) จะสูงตามไปด้วย ในทางกลับกันหากไม่ได้รับการตอบสนอง

หรือไม่มีความจริงใจระหว่างกัน บุคคลก็จะไม่ให้ความร่วมมือเป็นความสัมพันธ์เชิงขัดแย้ง (Conflict) ซึ่งมีองค์ประกอบดังนี้

1. Activity มนุษย์มีกิจกรรมร่วมกันและกำหนดว่าจะแสดงพฤติกรรมอย่างไรระหว่างกัน
2. Interaction การที่คนในสังคมที่ร่วมชะตากรรมเดียวกันมาร่วมกำหนดว่า จะทำอะไร แล้วจะได้อะไรตอบแทน
3. Sentiment ในสถานการณ์นั้นผู้คนมีท่าทีที่มีความรู้สึกอย่างไร การกระทำกิจกรรมต่างๆถ้าผู้คนได้ความรู้สึกที่ดี บุคคลมักเลือกทำพฤติกรรมนั้นซ้ำ

ดังนั้นเมื่ออำนาจยังอยู่ในมือของประชาชน ประชาชนควรเรียนรู้ที่จะเลือกไม่ตอบสนองพฤติกรรมบางอย่างที่ไม่มุ่งเน้นที่เป้าหมายคือความทุกข์ยากของประเทศไทย ความมอดอยากของประชาชน แต่ให้สาระสำคัญที่ประโยชน์เฉพาะกลุ่ม เมื่อนั้นเท่ากับช่วยให้เกิดการเมืองไทยเราเลิกเลือกแสดงพฤติกรรมที่เป็นเชิงลบโดยไม่คำนึงถึงเนื้อแท้แห่งนิยามการทำกิจกรรมทางการเมือง เพื่อให้เกิดการเรียนรู้และขัดเกลาทางการเมืองในมิติใหม่แม้จะยากหากไม่เริ่มจากปัจจุบันแล้วเราจะมีผลผลิตทางการเมืองให้คนรุ่นหลังเรียนรู้และเอาเป็นต้นแบบอย่างไร